

A történelmi Budapest

„Budapestet történelmi hagyományok nélkül nem lehet vezetni” — mondta a főváros új polgármestere és ezzel hitelt tett amellett, hogy Budapest a történelem hagyományaiban gyökerezik. Erről a városról sokan rosszkedvűen, vagy vállveregetően beszélnek, mint afféle magyar Csikágóról, amely hirtelen nőtt ki a földből, lakossága szedett-vedett, magyarsága felszínes. Ennek a felfogásnak azonban a történelem és statisztika legegységibb tényei ellentmondanak. Európa nagy városai, Páris, London és Róma kivételével, valamennyien hirtelen nőttek ki a földből, valamennyinek a lakossága gyors bevándorlás útján duzzadt fel. Liverpool, amelynek ma több lakosa van, mint Budapestnek, még kis falu volt, amikor Budapest lakossága már régen meghaladta a száz ezret. Hamburg, az északnémet világáros, amelyet, mint a hagyományokhoz való hűség és nemes konzervativizmus mintaképét szoktak emlegetni, a múlt század elején jóval kisebb város volt, mint Budapest, ma jóval nagyobb. Ilyenformán Hamburg lakosságának a nagyrésze sem hamburgi őstelepes. Budapest fiatal város az optimizmusa, az életereje miatt. De régi város, ha a történelmi hagyományait, a múltban elfoglalt pozícióját tekintjük. Az első gőzhajón való megérkezés Pestre, több, mint száz évvel ezelőtt, ugyanoly pazar, ugyanoly felejthetetlen látvány volt, mint ma; a Parlament palotája még nem állt, de a Dunapart büszke házsorai lenyűgözőbb hatást gyakorolhattak a szemlélőre, mint ma, ha hitelt adhatunk a régi litográfiáknak. Nemesak a Vár történelmi patinájú utcái, a pesti Belváros és Lipótváros egyrésze is megmaradt a, gyakran könnyelmű új építkezések ellenére, a történelmi stílusok nemes levegőjében. A Körút, amelyben az olcsó üzletiesség és jöttmentség jelképét látják, negyven évvel ezelőtt hajszálra olyan volt, mint ma. Sokkal szebb azóta sem lett, de minden nagy metropolisznak. Párisnak is vannak banális fertályai, sivár, nagy útvonalai, amelyeknek az érdekessége nem művészi, hanem emberi s a regényíró képzeletének többet mond, mint Velence minden köve. Buda, — mi tagadás, kissé milléniumi ízű stilizálásban, — megőrizte számunkra a török hódoltság óta eltelt századok emlékét, sőt egy keveset a magyar középkorból és renaissanceból; Pest rengeteg tizennyolcadik századot, szép barokkot őrzött meg s a régi városháza épülete egymaga megérdemli, hogy ideutazzanak a kedvéért.

De ez a város nemesak az építészetében történelmi, hanem a lakosságában is. Pest-Buda lakossága kétségkívül túlnyomó részben német, kisebb részben rác és görög volt és csak elenyészően kis százalékban magyar. De magyarrá lett, mert magyar akart lenni és ma, évtizedekkel a magyarság teljes, végleges győzelme után nyugodtan lajstromba szedhetjük a volt ellenség kulturális értékeit. Az a német színház, amely oly sokáig fojtogatta Thália magyar papjait s amelyet a hatóságok oly bőkezűen támogattak, valóban kitűnő volt; ezzel tartozunk az emlékének. Es ma, félszáz évvel a leégése után, amelyből többé nem épült fel, örülünk, hogy Goethén, Schilleren és Lessingen nevelte azokat a pesti polgárokat, akik vagy a maguk személyében, vagy a gyermekeikben izzó magyarokká váltak. A zenei érzékenységű, klasszikus műveltségű pesti polgárság egykori germán hagyományai nem válnak szegényére a magyar kultúrának. De ennek a városnak a magyar hagyományai is messze belenyúlnak a múltba. Kármán József a tizennyolcadik század végén, amikor Pest még csakugyan jelentéktelen város volt, szalonéletről álmodozott

Pesten. És a szalonélet meg is valósult, ha nem is azonnal. Az ötvenes években, a legnagyobb elnyomatás idején Pestnek már művelt és választékos izlésű szín-

házi közönsége volt, amiről mindenki meggyőződhet Gyulai Pál bírálatából és Arany Jánossal, az Akadémia főtítkárával megszületett Pest első és mindmáig legnagyobb költője. Pest fiatal város, ha úgy tetszik, de régi is és aki vezetni ohajtja, annak csakugyan a vérében, az idegeiben kell hordoznia e város szembe-tűnő és lappangó hagyományait.

H. A.